

Олександр Іщук

ЖИТТЯ ТА ДОЛЯ УЛЯНИ КРЮЧЕНКО

Київ - 2008

ЗМІСТ

Олександр Іщук	
Життя та доля Уляни Крюченко	3-23
Власноручні свідчення У. Крюченко від 14 липня 1954 р.	23-29
Власноручні свідчення У. Крюченко від 16 липня 1954 р.	29-32
Ілюстрації	33-50

У пропонованій книзі проаналізовано життя та долю Уляни Никифоровни Крюченко (1920-1972), підпільниці ОУН(б), дружини керівника Проводу ОУН(б) в Україні та Головного командира УПА в 1950-1954 рр. Василя Степановича Кука (1913-2007).

Для підготовки видання використано маловідомі архівні документи органів державної безпеки УРСР, фотографії, особисті малюнки і свідчення У. Крюченко.

Книга призначена для дослідників історії України, а також всіх, кого цікавить минуле нашої Батьківщини.

Відомості про автора:

Іщук Олександр Степанович, кандидат історичних наук, заступник начальника науково-видавничого відділу Галузевого державного архіву Служби безпеки України.

**Автор висловлює подяку сину Уляни Крюченко – Юрію Куку
за дозвіл опрацювати архівні матеріали.**

В останні роки вийшло чимало статей і книг, в яких йдеться про життя та діяльність керівництва українського визвольного руху, зокрема, Головного командира УПА та керівника ОУН(б) в Україні Василя Степановича Кука (13.01. 1913 – 9.09. 2007). Серед них як праці самого В. Кука,¹ так і дослідження науковців.²

Проте є ще досить багато „білих плям” у біографіях керівників ОУН(б) і УПА, які потрібно буде у майбутньому з’ясувати дослідникам.

В численних працях, опублікованих у ЗМІ та наукових виданнях, іноді зустрічаються згадки про дружину та помічницю Василя Кука - Уляну Никифоровну Крюченко (1920-1972). Зокрема, про спілкування з нею та В. Куком у внутрішній тюрмі КДБ УРСР згадує у своїх спогадах колишній співробітник органів державної безпеки Г. Санніков.³

Думається, що постать У. Крюченко заслуговує окремої уваги, оскільки вона була діяльною підпільницею, брала активну участь у створенні підпільної мережі ОУН(б) в Дніпропетровській області в 1941-1943 рр., писала підпільні брошури, листівки і взагалі протягом довгих років багато в чому допомагала В. Куку.

У Галузевому державному архіві (ГДА) СБ України зберігається архівна кримінальна справа № 51896-ФП в 4 томах на Уляну Крюченко. Вона є цінним історичним джерелом для з’ясування як подробиць про її життя, так і про діяльність останнього Головного командира УПА В. Кука. Звісно, що повністю довіряти архівним документам МДБ-КДБ УРСР не можна, тому що на слідстві в КДБ люди апріорі не могли говорити правду, намагалися поменше свідчити про свою діяльність, щоб не давати судовим органам зайвих підстав збільшити покарання. Однак, зважаючи на те, що більшість документів того часу не збереглися, як не крути, а протоколи допитів Уляни

¹ Наприклад: Кук В. "Рано чи пізно правда про заслуги ОУН-УПА стане загальновідомою" // Сучасність. - 2001. - Ч. 2. - С. 82-84.; Українське державотворення. Акт 30 червня 1941 р. Збірник документів і матеріалів / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. Львівське відділення. Під заг. ред. Я. Дашкевича і В.Кука. Упоряд. О.Дзюбан. – Львів – Київ: Літературна агенція "Піраміда", 2001. - 557 с.; Кук В. Генерал Роман Шухевич – Головний Командир Української Повстанської Армії (УПА). - К.: Бібліотека українця, 1997. - 110 с.; Кук В. Степан Бандера (1909 - 1999 рр.) - Івано-Франківськ: "Лілея - НВ", 1999. - 48 с.; Кук В. (Ю. Леміш). До історії конфлікту між 34 ОУН і ЗП УГВР: (Роз'яснення "документів", що їх у 1951-1953 роках отримало ЗП УГВР за кордоном від "ОУН-УГВР в Україні" // Воля і Батьківщина. – 1999. – Число 1 (14/30). - С.80-85.; Кук В. Ми завжди дбали про Закарпаття // Визвольний шлях.-1999.-Кн. 10. - С. 1182-1187.; Кук В. Микола Климишин. До 90-річчя від дня народження // Визвольний шлях. – 1999. - Кн. 6. - С. 701-706.; Кук В. Українська Повстанська Армія та її коріння: (До 60-річчя утворення УПА) // Сучасність. – 2002. – Ч.10. - С.57-67.; Кук В. Ярослав Старух (17.XI.1910-17.IX.1947) // Українська ідея і чин. - 1998. - № 3. - С. 77-88 та інші.

² Наприклад: Василь Кук – полковник УПА // Сурмач / Об'єднання бувших вояків українців у Великій Британії. - 1997. - Ч. 1-4 (131-134). - С. 46-51.; Русначенко А.М. Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940-50-х роках. – К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2002. – 519 с.; Веденєєв Д.В., Биструхін Г.С. «Повстанська розвідка діє точно і відважно...» – К.: К.І.С., 2006. – 568 с. та інші.

³ Санніков Г. Большая охота: разгром вооруженного подполья в Западной Украине. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. - 512 с.

Крюченко є одним з найбільш цінних джерел інформації про її тогочасне життя з В. Куком та участь в діяльності підпілля ОУН.

Протоколи допитів У. Крюченко фіксувалися на папері російською мовою. При цьому більшість з них збереглася в двох варіантах: 1 – рукопис слідчих, 2 – передрук на друкарській машинці. Документи завірені підписами слідчих КДБ УРСР Гнапа та Погрібного, а також У. Крюченко. В інших матеріалах ГДА СБ України збереглися також фотографії У. Крюченко, її малюнки та написані нею підпільні брошури.

Уляна Никифорівна (Ничипорівна) Крюченко народилася в 1920 р. в с. Оленівці Солонянського району Дніпропетровської області. Однак в метриці про її народження було зазначено, що вона народилася в с. Сурсько-Литовське Дніпропетровського району⁴. Це сталося тому, що незадовго до її народження батьки переїхали в с. Оленівці, а коли У. Крюченко народилася, то її батько зареєстрував її народження за попереднім місцем проживання.

Батьки У. Крюченко були селянами одноосібниками, за часів радянської влади їх змусили працювати в колгоспі. У неї була лише одна сестра – Юлія Крюченко, 1923 р.н.⁵

У. Крюченко закінчила 8 класів середньої школи, і у 1936 р. вступила на навчання на робітничий факультет при Дніпропетровському транспортному інституті, після закінчення якого у 1939 р. стала студенткою цього інституту.

До початку війни між Німеччиною і СРСР У. Крюченко закінчила два курси інституту. В подальшому у інституті вона більше не вчилася⁶.

У 1941 р., коли німці окупували Дніпропетровськ, в ньому почали діяти підпільники ОУН, які прибули з Західної України. У. Крюченко встановила з ними зв'язок. За її свідченнями на слідстві це сталося так.

У 1941 р. в с. Оленівці прибула група українських націоналістів з Західних областей України, яку очолював підпільник „Степовий”. В складі цієї групи було близько 20 осіб, з яких У. Крюченко на допитах назвала лише „Ігоря”, „Сколовського” та „Нюшку”. Ця група мала на меті створити в Дніпропетровській області мережу ОУН з метою створення самостійних органів влади. Однак цього їм зробити не вдалося, бо німці влітку 1941 р. стали переслідувати учасників ОУН(б), які одразу ж почали переховуватися.

Протягом осені 1941 р. та початку 1942 р. У. Крюченко спілкувалася з учасниками групи „Степового”, і, за її словами, у якійсь мірі перейняла від них національний світогляд.

На весні 1942 р. У. Крюченко з сестрою приїхала у Дніпропетровськ з метою продовжити навчання та поселилася на квартирі у вдови колишнього професора університету Фальбовського – Фальбовської Олександри Якимівни, з сином якої раніше вчилася в інституті.

⁴ Так в документах.

⁵ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 112.

⁶ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 113.

Невдовзі до неї прийшов підпільник „Ігор” з групи „Степового” з проханням використовувати її можливості у підпільній роботі. Зокрема, коли У. Крюченко винайняла окреме помешкання на вул. Комсомольській, б. 35, кв. 31, ця квартира використовувалася для потреб ОУН(б), як явочна⁷.

Цікаво, що коли О. Фальбовська дізналася про зв'язок У. Крюченко з підпіллям ОУН(б), то попереджала її про небезпеку такої роботи, вважаючи, що цим займатися не варто.

В подальшому квартиру на вул. Комсомольській відвідувало багато учасників ОУН(б), багато з яких приїжджали з Західної України, жили там по кілька днів та організовували зустрічі з потрібними їм людьми для вирішення організаційних питань.

Саме на цій квартирі влітку 1942 р. відбулася перша зустріч між У. Крюченко та В. Куком, де вони познайомилися. В цей час У. Крюченко, за її словами, ще не була учасницею ОУН(б), але вважалася у підпільників „своєю людиною”.

За свідченнями У. Крюченко, В. Кук у 1942-1943 рр. жив у Дніпропетровську в будинку на куті вул. Мопр та Свердловської, біля макаронної фабрики. Він видавав себе за німця, бо добре володів німецькою мовою та мав фіктивні німецькі документи⁸.

За свідченнями У. Крюченко, до підпільної діяльності в ОУН(б) її залучила Катерина Мешко (згодом – Логуш) – „Верещака”, яка постійно опрацьовувала з нею підпільну літературу. Незадовго до появи В. Кука у Дніпропетровську, К. Мешко запропонувала У. Крюченко вступити до ОУН(б), повідомивши, що назад шляху вже немає, бо „повернення – це куля в лоб”. У. Крюченко відповіла, що вона достатньо обдумала свою долю і хоче пов'язати її з діяльністю в підпіллі ОУН(б)⁹. Судячи з усього, в той час вона вже брала активну участь у боротьбі за створення незалежної Української держави і готова була продовжувати цю боротьбу.

До осені 1942 р. У. Крюченко продовжувала жити легально. Підпільники ОУН називали її тоді Юля - скорочено від Уляна, використовували її житло для зустрічей, зберігання літератури та інших потреб організації. Однак восени 1942 р. німці дізналися, що квартира на вул. Комсомольській, 35 є явочною квартирою ОУН(б), тому залишатися там далі стало небезпечно. Як тільки це стало відомо, У. Крюченко за вказівкою В. Кука залишила квартиру та виїхала в м. Новомосковськ для створення там підпілля ОУН(б). З того часу вона стала жити нелегально.

У подальшій роботі в підпіллі У. Крюченко підпорядковувалася керівнику Дніпропетровського обласного проводу ОУН „Лемку”. У Новомосковську вона виконувала обов'язки керівника районного проводу ОУН(б) і створила низку підпільних ланок, зокрема в м. Новомосковськ (8 осіб), селах Знаменівка (3 особи), с. Підпільне (5 осіб), с. Піщанка (1 особа)¹⁰.

⁷ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 113-114; Т. 3. – Арк. 94-95.

⁸ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 181.

⁹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 115.

¹⁰ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 117-119.

Думається, що ці ланки насправді були більшими, просто У. Крюченко не хотіла називати на слідстві прізвища всіх підпільників, не бажаючи видавати їх органам радянської держбезпеки.

В подальшому У. Крюченко вважалася одним з керівників підпілля в Дніпропетровській області. На тогочасних нарадах керівництва йшлося про її призначення на посаду окружного керівника, однак офіційно на цю посаду її так і не призначили.

В лютому-березні 1943 р. У. Крюченко вимушена була повернутися з Новомосковська в Дніпропетровськ, бо німці поранили та заарештували зв'язкового ОУН(б) „Ігоря”, який добре її знав та міг розповісти про підпілля в Новомосковському районі. В Дніпропетровську вона зустрілася з В. Куком та „Лемком”, які наказали їй не появлятися більше в Новомосковську, щоб уникнути арешту.

До червня 1943 р. У. Крюченко не працювала і переховувалась у своєї сестри Юлії, яка жила на вул. Робочій і вчилася в Дніпропетровському медичному технікумі¹¹. Юлія Крюченко також активно допомагала підпіллю ОУН(б), і саме тоді одружилася з учасником підпілля Демчуком Іваном Іллічем, 1910 р.н., уродженцем Сокальського району Львівської області (псевдоніми „Василь”, „Гриць”, „Старий”)¹². У 1943 р. у них народився син.

В червні 1943 р. В. Кук направив У. Крюченко для підпільної роботи в м. Кривий Ріг. Керівник Криворізького окружного проводу ОУН(б) Василь Гайдар – „Олесь”, він же „Юрко” призначив її на посаду референта молоді при цьому проводі. На пропозицію В. Гайдара, У. Крюченко обрала собі підпільний псевдонім „Оксана”, яким користувалася до 1949 року¹³.

У Кривому Розі У. Крюченко перебувала до 8 вересня 1943 р. Там вона займалася ідейним вихованням учасників підпілля ОУН(б), яких в той час залучив до організації В. Гайдар. Виховання здійснювалося переважно за допомогою вивчення підпільної літератури та дискусій.

8 (або 9) вересня 1943 р. У. Крюченко була заарештована німцями і понад місяць, аж до дня вступу у Кривий Ріг радянських військ, перебувала у в'язниці. Німці кілька разів допитували її та вимагали розповісти про місцезнаходження одного з місцевих керівників СБ ОУН(б) „Костю Півторака”. У. Крюченко бачила його раніше в Дніпропетровську, про що і повідомила слідчим. Німці були б раді арештувати його там, але Дніпропетровськ на той час вже був в руках радянських військ. Тоді вони кілька разів виводили У. Крюченко на вулиці Кривого Рогу з метою виявити та арештувати „Костю Півторака”, що також нічого їм не дало.

В момент відступу німців з Кривого Рогу У. Крюченко зуміла уникнути розстрілу та вийти з ув'язнення. Опинившись на волі, вона дізналася про переїзд керівників Південного крайового проводу ОУН(б) з

¹¹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 131.

¹² ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 132.

¹³ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 132.

Дніпропетровська в Умань, і тому одразу ж поїхала у туди. На той час в Умані перебував і В. Кук¹⁴.

В Умані У. Крюченко жила нелегально, перебувала в розпорядженні керівників підпілля та виконувала різні доручення. В кінці листопада 1943 р. її під час розповсюдження листівок заарештували німці та протримали у в'язниці 5-6 днів, після чого разом з іншими заарештованими дівчатами примусили працювати у офіцерській їдальні, яка знаходилася неподалік в лісі. На допитах вона назвалася фіктивним прізвищем, сказала, що листівки їй вручили невідомі люди і взагалі заперечувала участь в ОУН(б)¹⁵.

Скориставшись відсутністю належної охорони, У. Крюченко втекла звідти назад у м. Умань, де зв'язалася з керівником місцевого проводу ОУН(б) Осипом Безпальком – „Остапом”, майбутнім керівником Подільського крайового проводу ОУН(б).

Зважаючи на швидкий наступ радянської армії і відступ німців, чимало учасників ОУН(б), побоюючись арештів НКВС-НКДБ, вирішили залишити підпільну роботу в Східній Україні та перейти на Західну Україну. Частина підпільників влилися до лав УПА, інші поповнили місцеві клітини ОУН(б). В кінці грудня 1943 р. О. Безпалько відправив У. Крюченко на Волинь. 1 січня 1944 р. вона прибула в с. Ільнинь Здолбунівського району Рівненської області до зв'язкового підпілля Гордієнка, який утримував зв'язок з В. Куком. 6 січня 1944 р. 7 січня 1944 р. Гордієнко відвіз У. Крюченко в м. Дермань Рівненської області, де вона зустрілася з В. Куком¹⁶.

На цьому підпільна робота У. Крюченко в Східних областях України завершилася. Далі аж до 1954 р. вона перебувала в Західних областях України. Лише двічі, у квітні та травні 1944 р., з дозволу В. Кука з'їздила у м. Дніпропетровськ та м. Кривий Ріг з метою розвідати, яка там склалася ситуація після вигнання німців, хто залишився з учасників підпілля ОУН(б), які заходи здійснює радянська влада тощо. Головною метою поїздки було розвідати та вивчити можливості розгорнення діяльності ОУН(б) на Сході України. У. Крюченко сподівалася виїхати на Схід з В. Куком, хоча сам він до цього ставився скептично. Під час поїздки вона відвідала кількох колишніх учасників підпілля, дізналася, що сталося з іншими людьми. Внаслідок поїздки в неї склалася думка, що тоді можна було продовжувати підпільну роботу на Сході, відновити деякі зв'язки, і вона наполягала перед В. Куком щодо повернення у Дніпропетровськ.

Однак В. Кук вважав по-іншому. Він відзначив, що з ідеями ОУН(б) в той час працювати в Східних областях України було неможливо, оскільки населення перебувало під впливом військових перемог радянської армії і не тільки не буде підтримувати підпільників, а навіть буде боротися з ними. В. Кук був прихильником того, щоб дещо зачекати з розгортанням активної діяльності ОУН(б) на Сході України. Однак він не заперечував проти

¹⁴ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 133; Т. 2. – Арк. 125-126.

¹⁵ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 126.

¹⁶ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 134, 196.

повернення У. Крюченко в Дніпропетровськ, бо бачив, що вона хоче бути саме там¹⁷.

Врешті все вирішилось так, що У. Крюченко все ж до Дніпропетровська не повернулася.

На слідстві в КДБ УРСР У. Крюченко розповіла, що у 1944-1945 рр. направляла для роботи у Східні області кількох людей. За її дорученням в Донбас поїхала Гейко Ірина Антонівна – „Леся”, досвідчена учасниця підпілля, з якою вона була знайома ще з часу перебування в Умані в 1943 р. І. Гейко попередньо вивчила умови для підпільної роботи в Донбасі¹⁸.

В кінці 1944 р. або на початку 1945 р. У. Крюченко направила в Кривий Ріг підпільницю „Галину”, уродженку Київської області, з завданням відвідати колишніх учасників ОУН(б) та з’ясувати, чи є можливість продовжувати там підпільну роботу. Через певний час „Галина” повернулася та повідомила, що зустрілася з кількома людьми, які її переконували, що учасники підпілля ОУН(б) в той час ще не були виявлені органами радянської держбезпеки, тому є можливість продовжувати роботу¹⁹.

Взимку 1944-1945 рр. У. Крюченко за допомогою І. Гейко направила у м. Вінницю Галину Свірську – дружину одного з командирів УПА, яка працювала вчителькою в одному з сіл Галичини. Її чоловік загинув в боях з НКДБ. Переїжджаючи у Вінницю, Г. Свірська отримала від підпілля фіктивні документи і пообіцяла докласти там зусиль для створення ланок ОУН(б)²⁰.

У 1944 р. У. Крюченко познайомилася з жінкою „Лідою”, яка прибула на Волинь з Кіровоградської області для встановлення контакту з підпіллям ОУН(б). Підпільники не мали можливості перевірити її надійність, і боялися, щоб це не була провокація органів НКДБ. Повертаючись на Кіровоградщину, „Ліда” отримала від У. Крюченко підпільні брошури та передала лист до керівників місцевого підпілля з проханням приїхати для зв’язку. Однак, за словами У. Крюченко, звідти ніхто так і не приїхав²¹.

Більше в Східні області України У. Крюченко, за її словами, нікого не посишала.

Перебуваючи на Волині у 1944 р. У. Крюченко, за її свідченнями, ніяких посад в підпіллі не займала та ніякої практичної роботи не виконувала. Думається, що це не зовсім вірно, оскільки в це повірити важко. Навесні 1944 р. вона певний час жила разом з В. Куком в м. Дермань в будинку Архипа Бухала і його сестри Дори. Однак судячи з тогочасної ситуації, постійних сутичок між загонами УПА та частинами НКВС-НКДБ, вона не могла постійно перебувати з В. Куком. У. Крюченко у 1944 р. постійно жила в м. Дермань, а з В. Куком час від часу зустрічалась в селі Майдан і навіть в Гурбенському лісі до або після спецоперації НКВС-НКДБ проти загонів УПА в кінці квітня 1944 року.

¹⁷ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 196-199.

¹⁸ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 6; Т. 2. – Арк. 223.

¹⁹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 7.

²⁰ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 8; Т. 2. – Арк. 95-96.

²¹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 8.

В 1944 р. У. Крюченко одружилася з В. Куком, після чого він вжив заходів, щоб вона залишила роботу в підпіллі ОУН(б) та стала жити легально. Згодом, аж до 1949 р. вона жила за різними фіктивними документами в різних містах і селах Західної України, не займаючи ніякої посади в ОУН(б), час від часу зустрічаючись з В. Куком²².

Восени 1944 р. В. Кук з великою кількістю учасників УПА перейшов в Бережанський район Тернопільської області. В січні 1945 р. він прислав за У. Крюченко в с. Дермань своїх бойовиків. Вони приїхали на конях та забрали її. Шлях виявився довгим, з кінця січня аж до березня 1945 р. У. Крюченко поступово пересувалася лінією підпільних зв'язків. У березні 1945 р. за вказівкою Кука У. Крюченко оселилася в с. Божиків Підгаєцького району Тернопільської області, де жила відкрито без будь-яких документів до осені 1945 року. В перші дні вона проживала у Онуфрія Скасківа, а з квітня по серпень 1945 р. – у місцевої мешканки Бубличихи (мабуть, вуличне ім'я)²³.

В березні 1945 р. В. Кук зустрівся з У. Крюченко, а згодом виділив для неї спеціальну зв'язкову. „Тьотя”, по місцевому - „Цеця” (справжнє ім'я – Катерина Поляна) постійно допомагала їм контактувати між собою, організовувала зустрічі. За її допомогою В. Кук та У. Крюченко час від часу зустрічалися у місцевих лісах.

Влітку 1945 р. У. Крюченко отримала від керівника Юнацтва ОУН(б) Бережанського окружного проводу ОУН(б) підпільниці Галини Григорівни Скасків – „Уляни” довідку про закінчення семилітньої школи. За цим документом в Божиківській сільраді їй видали довідку про те, що вона є мешканкою села.

Слід відзначити: архівні документи свідчать про те, що між В. Куком та Г. Скасків у 1945 р. певний час існували не лише ділові контакти в підпіллі, але й тісні інтимні стосунки, про що невдовзі дізналася і У. Крюченко. Не дивно, що стосунки між У. Крюченко та Г. Скасків, які були дружніми (Г. Скасків спочатку навіть не знала, що В. Кук одружений, оскільки він це старанно конспірував навіть перед підпільниками), згодом не були позбавлені суперництва.

Згодом на слідстві у МДБ УРСР Г. Скасків розповідала, що близько познайомилася з В. Куком в січні 1945 р. під час його перебування на Бережанщині. Він проводив перевірку Бережанського окружного проводу ОУН(б), розмовляв з усіма керівниками поодиночці. У Г. Скасків склалося про В. Кука позитивне враження, оскільки мова його була розумна, одягнений він був скромно, не протиставляв себе підлеглим, мав значний життєвий досвід, в т.ч. роботи на Сході України. Протягом двох місяців В. Кук часто зустрічався з Г. Скасків, допомагав їй порадами у роботі з виховання молоді.

Підпільники з оточення В. Кука та керівники Бережанського проводу ОУН(б) також дуже високо охарактеризували його, вважаючи, що він мав непересічні таланти провідника та конспіратора, врівноважений характер та

²² ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 135, 196, 209-210.

²³ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 210-212.

вміння здобувати прихильність зовсім незнайомих людей і вирішувати самі складні питання, однак мав одну слабкість – до жінок.

Незважаючи на такі обставини, і Г. Скасків, і У. Крюченко певний час продовжували разом працювати в підпіллі, навіть спільно провели два зібрання юнаків Бережанського району. 25 квітня 1945 р. Г. Скасків була заарештована органами НКДБ, але потім випущена на волю з завданням допомогти розшукати В. Кука та інших керівників підпілля. СБ ОУН(б) запідозрила її у зраді, проводилося відповідне слідство, причому їй загрожувала кара смерті. Г. Скасків просила у В. Кука взяти розслідування її справи під особистий контроль, однак він їй не відповів. Г. Скасків невдовзі мала зустріч з У. Крюченко, яка повідомила, що В. Кук не може зустрітись, бо розслідування СБ ще не завершене. У зв'язку з ситуацією, що склалася, В. Кук порадив Г. Скасків переїхати до м. Львова і там влаштуватися на навчання. Г. Скасків передала через У. Крюченко записку для В. Кука, однак невдовзі від знайомих підпільників дізналася, що У. Крюченко цю записку начебто спалила.

Після того, як розслідування СБ завершилося, Г. Скасків скористалася порадою В. Кука і з 1946 р. переїхала до м. Львова, де вступила на навчання на філологічний факультет Львівського державного університету імені І. Франка, при чому періодично виконувала різні доручення підпілля ОУН(б), наприклад, закупівлю речей. У 1946 р. їй при спробі передати в підпілля друкарську машинку знову затримали співробітники МДБ та під тиском компрометуючих даних вимагали співпраці з метою розшукати підпільників ОУН(б). Погодившись на це, Г. Скасків виїхала на Бережанщину, де розповіла про свій арешт керівнику СБ Бережанського окружного проводу ОУН(б) „Бозу”. Однак органи МДБ від своїх інформаторів невдовзі дізналися про її небажання брати участь у роботі проти підпілля. Зважаючи на це, 9 липня 1948 р. Г. Скасків була заарештована співробітниками МДБ, а згодом засуджена.

Щодо подальших подій літа 1945 р., то У. Крюченко неодноразово відвідувала м. Львів, а в серпні 1945 р. переїхала туди і перебувала до початку квітня 1946 р.²⁴

У Львові У. Крюченко зупинилася у сестри В. Кука – Єви Кук, яка жила в районі Богданівка. Єва Кук допомогла влаштувати У. Крюченко на проживання у її знайомого Івана Дем'яновича Сірко, працівника овочевого складу. Там У. Крюченко прожила до грудня 1945 р. Періодично вона їздила в с. Божиків на зустрічі до В. Кука, а до неї у Львів приїжджали мати В. Кука – Параска Кук²⁵.

Влітку 1945 р. У. Крюченко спробувала вступити на навчання в Львівський фінансово-економічний технікум з метою у подальшому отримати львівську прописку та закріпитися на легальному становищі. Однак це їй не вдалося. У зв'язку з цим В. Кук забезпечив її двома комплектами фіктивних документів. Окрім того, У. Крюченко, за її словами, сама купила

²⁴ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 212.

²⁵ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 213, 218.

через Марію Іванівну Сірко (доньку господаря, у якого вона тоді жила у Львові) за 5 тисяч карбованців документи на ім'я переселенки з Польщі Левець Катерини, 1922 р.н. За цими фіктивними документами У. Крюченко в кінці лютого 1946 р. оформила собі паспорт у місцевому відділенні міліції²⁶.

В грудні 1945 р. У. Крюченко перейшла з квартири І. Сірка на квартиру іншої знайомої Єви Кук – Білої, яка жила на вул. Замковій. Там вона жила до початку березня 1946 р., наладнала письмовий контакт з сестрою Юлією в Дніпропетровську, отримувала від неї листи, надсилала гроші. Не дивно, що досить скоро Біла була заарештована органами держбезпеки²⁷.

Однак У. Крюченко в той час в неї вже не жила, бо коли отримала паспорт то змінила квартиру і мешкала у одного поляка, недалеко від кінцевої зупинки трамваю № 5 (у кого саме – на слідстві не сказала). У березні 1946 р. У. Крюченко влаштувалася на роботу в артіль імені Лесі Українки, де виконувала роботу з вишивання на дому. Спочатку вона взагалі не вміла вишивати, але згодом її цьому навчила Єва Кук, яка певний час виконувала за неї всю роботу²⁸.

У кінці квітня 1946 р. У. Крюченко дізналася про арешт Білої органами держбезпеки. Зважаючи на це, вона разом з зв'язковою „Цецею” негайно виїхала зі Львова у Підгаєцькі ліси до В. Кука, з яким невдовзі зустрілася. В цей час вона була на 8-му місяці вагітності. В. Кук дав відповідні розпорядження своєму бойовику „Тарасу” (справжні ім'я та прізвище невідомі), який влаштував У. Крюченко на проживання до своєї знайомої Михайлини Михайлівни Кармелюк в м. Підгайці Тернопільської області. В її будинку У. Крюченко зайняла дві кімнати, і невдовзі народила сина Юрія²⁹.

В цей час радянські органи держбезпеки активно розшукували керівників ОУН і УПА, тому зустрічі між В. Куком та його дружиною не могли бути частими, їх організовували ретельно, щоб не допустити провалу. Після народження сина У. Крюченко, за її словами, побачила В. Кука лише через рік, у березні або квітні 1947 р. В той час він переховувався у Мужилівському лісі. Щоправда бойовик В. Кука – „Тарас” періодично приносив їй його листи а також продукти³⁰.

В будинку М. Кармелюк у Підгайцях У. Крюченко прожила до кінця червня 1947 р. Невдовзі постало питання про її перехід на іншу конспіративну квартиру, оскільки після її зустрічі з В. Куком в сутичці з співробітниками МДБ неподалік Підгайців загинуло кілька підпільників, і В. Кук через це змінив місце свого перебування, перейшовши на Золочівщину. До того ж У. Крюченко жила тривалий час без прописки, а це могло привернути увагу представників радянської влади³¹.

В. Кук, відходячи на Золочівщину, доручив бойовику „Тарасу” тримати зв'язок з У. Крюченко і у випадку необхідності забезпечити їй та своєму сину

²⁶ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 213-214; Т. 2. – Арк. 169-171.

²⁷ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 214.

²⁸ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 215.

²⁹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 216.

³⁰ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 216.

³¹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 217.

спокійне та надійне укриття. Після цього У. Крюченко відвезла Юрія Кука та всі свої речі до м. Красне і віддала їх матері В. Кука – Парасці Кук, а сама повернулася у Підгайці і чекала на „Тараса”, який в той час підшукував їй нову підпільну квартиру³².

Через кілька днів прийшов „Тарас” та запропонував У. Крюченко змінити місце перебування. Він повідомив, що чекатиме У. Крюченко в умовленому місці. Туди треба було їхати потягом до залізничної станції Плугів, а потім з йти 7-8 кілометрів пішки до пункту зустрічі, розташованого на узліссі Ярославського лісу з боку с. Нище Заложцівського району Тернопільської області, біля джерела. У. Крюченко погодилася на такий план. У липні 1947 р. У. Крюченко виїхала у вказаному напрямку, зустрілася з „Тарасом”, який привів її до сховища В. Кука в лісі біля с. Плугів Золочівського району Львівської області³³.

У. Крюченко перебувала у В. Кука лише один день. За цей час підпільники виготовили для неї фіктивну довідку на ім'я Євгенії Макарин, переселенки з с. Угринів Грубешівського повіту (Польща). З цим документом вона поїхала на хутір Попельня біля с. Тростянець Золочівського району Львівської області і за заздальгідь умовленою рекомендацією підпільників поселилася у переселенки Ірини Олександрівни та Івана Леонтійовича Андрущаків. Місце виявилось гарно законспірованим. У. Крюченко прожила тут до кінця червня 1949 р., причому час від часу до неї з лісу приходив В. Кук, якому вона готувала їжу, постачала одягом та іншими необхідними речами. Для зв'язку між собою у лісі вони обумовили „мертвий пункт” зв'язку, на якому залишали записки один до одного з новинами. Крім того, У. Крюченко виконувала різні господарчі доручення підпільників, мала можливість виїжджати з хутору в сусідні населені пункти³⁴.

Зиму 1948-1949 рр. У. Крюченко провела у Стефанії Ковалик, мешканки с. Фільварків біля м. Золочів, куди її порекомендував бойовик В. Кука – „Чабан” (справжні прізвище та ім'я невідомі). С. Ковалик була тісно зв'язана з підпіллям, зокрема, шила одяг учасникам ОУН(б). Вона знала, що У. Крюченко є дружиною значного керівника ОУН(б). Час від часу У. Крюченко зустрічалася з матір'ю В. Кука - Параскою Кук на золочівському базарі. В цей час У. Крюченко періодично була в с. Угорці Поморянського району Львівської області, сподіваючись підшукати там надійне місце укриття. Однак в тих місцях часто проводилися облави і була велика небезпека бути розконспірованою³⁵.

Навесні 1949 р. У. Крюченко пішла від С. Ковалик та знову переховувалася у І. Андрущак. Саме тут в червні 1949 р. вона була виявлена та затримана співробітниками МДБ, які на той час вже добре знали хто вона така. Операція із затримання була проведена конспіративно і високопрофесійно, тому підпілля про неї спочатку нічого не знало. Чекісти

³² ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 218.

³³ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 219.

³⁴ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 236-237; Т. 3. – Арк. 57-91.

³⁵ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 238, 240.

на місці допитали У. Крюченко, а потім запропонували їй допомогти вивести з повинною до органів радянської влади В. Кука, а взамін пообіцяли їм обом та їх сину помилування. В будинку І. Андрушак постійно чергували кілька оперативних працівників, які очікували на рішення У. Крюченко та пильнували за нею та іншими мешканцями хати.

У. Крюченко перебувала під пильною охороною на хуторі с. Тростянець протягом приблизно одного місяця. Вона пообіцяла чекістам допомогти захопити В. Кука, однак насправді так і не повірила їх обіцянкам про помилування і твердо вирішила втекти при зручній нагоді.

Треба відзначити, що господарка будинку - І. Андрушак, проявивши неабияку винахідливість, зуміла відлучитися з хати та попередити підпільників ОУН(б) про арешт У. Крюченко, і у відповідь отримала пораду – негайно втікати при найменшій можливості.

Втечу, яку жінки ретельно готували кілька днів, вдалося успішно здійснити вранці 4 серпня 1949 р.³⁶ У. Крюченко після втечі приблизно тиждень переховувалась в різних населених пунктах – в селах Луковець, Жарків та Угорці. На її розшуки були кинуті значні сили МДБ. Скоріше за все, врятувала її сама втеча в цій ситуації. Однак дізнавшись про її становище, допомогли люди, пов'язані з місцевим підпіллям ОУН(б) – Максим Григорович Загоруйко, Андрій Ілліч Довгань та інші. Саме з їх допомогою У. Крюченко встановила зв'язок з бойовиками „Чабаном” та „Тарасом”, які в серпні 1949 р. привели її до В. Кука в Бережанський ліс біля сіл Урмань та Поточани Бережанського району Тернопільської області³⁷.

В. Кука в той час в таборі не було, тому їм втрьох довелося його почекати. В. Кук попросив У. Крюченко детально розповісти всі подробиці про її затримання органами МДБ. Вислухавши розповідь, він в цілому схвалив її втечу, бо вважав обіцянки МДБ про помилування нереальними. В той час він був впевнений, що його за участь в діяльності ОУН та УПА обов'язково примусять понести відповідальність перед судом і розстріляють³⁸.

Крім того, В. Кук вирішив, що У. Крюченко вже не можна переховуватися легально або напівлегально і їй необхідно залишитися з ним в підпіллі³⁹.

Для У. Крюченко таке рішення виявилось дуже болючим. Адже хоча вона з В. Куком зуміла уникнути арешту, але в руках чекістів залишився їх син Юрій Кук, якому на той час було лише три роки. В. Кук та У. Крюченко, перебуваючи в підпіллі, практично не мали можливості особисто займатися його вихованням. Тому Ю. Кук у 1947-1949 рр. перебував у родичів В. Кука – його матері Параски Кук, дядька Івана Кука. Мабуть, на той час це було оптимальним рішенням. Але така ситуація протривала недовго. Після того,

³⁶ Щодо дати втечі у архівних документах є певні розбіжності. У. Крюченко на слідстві заявила, що втекла в кінці липня або на початку серпня 1949 р. Іван Андрушак під час його допиту органами МДБ 6 серпня 1949 р. повідомив, що втеча відбулася 4 серпня до 10 години ранку. Ми схильні більше вірити І. Андрушаку.

³⁷ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 239, 247 - 249; Т. 2. – Арк. 152-154, 161-163.

³⁸ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 239-240.

³⁹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 248.

як влітку 1949 р. У. Крюченко не захотіла допомогти органам держбезпеки вивести з підпілля ОУН(б) В. Кука з повинною, керівництвом МДБ УРСР було прийняте рішення щодо арешту родичів В. Кука.

У ГДА СБ України збереглися цікаві фотографії Ю. Кука, датовані 1949 р., на яких він сфотографований з оперативними працівниками МДБ УРСР, які займалися розшуком В. Кука. Ці фотографії публікуються вперше.

Згідно з тодішнім радянським законодавством, батьки В. Кука та його брат Іван, як родичі підпільника ОУН(б) та УПА, у 1949 р. були заарештовані та засуджені до тривалого ув'язнення і відправлені у віддалені райони СРСР. Юрій Кук був поміщений чекістами до дитячого будинку в м. Жданов (Маріуполь) і утримувався під зміненим прізвищем Юрій Чоботар, уродженець м. Сталіно (сучасний Донецьк). За свідченнями вихователів, він непогано вчився, проявляв інтерес до знань. Зважаючи на ставлення радянської влади до дітей підпільників цілком ймовірно припустити, що якби В. Кук та У. Крюченко загинули, то їх син ніколи б не дізнався, ким насправді були його батьки.

Але доля розпорядилася інакше. З санкції КДБ УРСР Ю. Кук, будучи вже підлітком, познайомився з батьками після їх помилування Верховною Радою УРСР у 1960 р. та згодом став жити разом з ними.

Щодо подальших подій серпня 1949 р, то на наступний день після приходу У. Крюченко В. Кук мав зустріч з керівником Подільського крайового проводу ОУН Василем Беєм – „Уласом” та керівником пропаганди цього проводу Іваном Прокопишиним – „Бурланом”, яким представив У. Крюченко, як свою дружину. Конспірація в підпіллі дотримувалася настільки строго, що до того часу вони навіть не знали, що В. Кук одружений⁴⁰. Не знав про це і Головний командир УПА Роман Шухевич, якого В. Кук невдовзі поінформував окремим листом.

Влітку 1949 р. В. Кук перебував на Бережанщині і базувався на місцеву боївку підпільника „Липи”, який мав двох бойовиків – „Чорного” та „Грубого” (справжні імена та прізвища не встановлені). Саме з ними В. Кук та У. Крюченко переховувалися протягом літа та осені 1949 року. Періодично вони виходили на зустріч до керівника зв'язків В. Кука Василя Порплиці – „Байди”, який з своєю боївкою перебував в лісі біля с. Конюхи Бережанського району Тернопільської області. Іноді вони залишалися у В. Порплиці на кілька днів, і В. Кук обговорював з ним питання облаштування зв'язку. У. Крюченко, за її словами, набагато більше подобалося перебувати саме там, а не у „Липи”⁴¹.

До грудня 1949 р. В. Кук та У. Крюченко перебувала в лісі, а потім перейшли переховуватись у бункер в с. Лісники біля м. Бережани Тернопільської області. Бункер викопали місцеві учасники підпілля ОУН(б) – „Орест”, „Юрко” та інші (справжні прізвища не встановлені). Він був влаштований під землею в дворі у господарстві поляка, який займався виготовленням ковбаси. Протягом зими 1949-1950 рр. В. Кук, У. Крюченко

⁴⁰ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 249.

⁴¹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 248-249.

та бойовик „Тарас” перебували в цьому бункері і виходили з нього лише для того, щоб подихати свіжим повітрям. За словами У. Крюченко, В. Кук сам взимку не ходив на зустрічі⁴².

Навесні 1950 р. (приблизно в березні) в с. Лісники війська МДБ проводили облаву. Вони обшукували подвір'я, на якому був бункер, однак не знайшли його. Це переконало В. Кука у необхідності змінити місце перебування. Згодом, коли підпільники залишили сховище, воно за вказівкою В. Кука було засипане землею. Тим не менше через певний час співробітники МДБ виявили його, а утримувачі бункеру були виселені. Про це В. Кук згодом дізнався від місцевих мешканців⁴³.

Після виходу з бункеру навесні 1950 р. В. Кук та У. Крюченко спочатку переховувалися в лісі біля с. Лісники. Там вони зустрілись з І. Прокопишиним – „Бурланом” та його бойовиками і пішли на зустріч з керівником куща ОУН „Охом” (справжні ім'я та прізвище не встановлені), керівником пункту зв'язку між В. Куком, „Липою” та „Орестом”. Певний час вони перебували в його укритті недалеко від м. Бережани Тернопільської області⁴⁴.

Опинившись у підпіллі ОУН(б) з В. Куком, У. Крюченко протягом тривалого часу допомагала йому у підпільній роботі, по суті – жила з ним спільним підпільним життям, була в курсі його задумів та дій. Після арешту чекісти на допитах запитали її – в чому саме вона допомагала В. Куку. У. Крюченко відповіла, що друкувала деякі матеріали для В. Кука, здійснювала узагальнення окремих документів та звітів підпілля, які приходили з різних територій від місцевих керівників. Окрім того, вона передруковувала різні літературні твори. Всі ці матеріали згодом надсилалися підпільною поштою до керівників ОУН(б) різного рівня для ознайомлення та врахування в роботі. Щодо інструкцій та листів В. Кука, то він особисто писав їх, зазвичай олівцем на цигарковому папері, і відсилав ці штафети керівникам підпілля різного рівня⁴⁵.

Цікаво, що В. Кук не повідомляв У. Крюченко конкретики та подробиць своїх вказівок, і вона, як і кожний підпільник, знала лише загальні напрями підпільної роботи, які відображалися у підпільних інструкціях, як то: виховання молоді, поширення пропагандистських матеріалів, збереження кадрів, матеріальне забезпечення, дотримання конспірація, безпека ліній зв'язку і т.п.⁴⁶

На нашу думку, У. Крюченко приховала від слідства досить багато фактів з своєї підпільної діяльності. Вона не захотіла розповідати слідству про подробиці її життя у 1949-1954 рр., щоб не обтяжувати і без того важку ситуацію, в якій вона опинилася після арешту. На допитах вона досить часто лише підтверджувала те, що і без того було відомо чекістам. Саме тому у

⁴² ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 249.

⁴³ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 249-250.

⁴⁴ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 250.

⁴⁵ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 269-270.

⁴⁶ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 271-272.

протоколах її допитів відсутня детальна інформація про її перебування в підпіллі з В. Куком протягом 1950-1952 рр.

В липні 1950 р. відбулася нарада керівників ОУН(б) на західноукраїнських землях, у якій взяли участь В. Кук, П. Федун, Р. Кравчук, В. Бей та інші керівники підпілля. Зважаючи на загибель 5 березня 1950 р. в с. Білогорща керівника ОУН(б) і УПА Р. Шухевича, на нараді В. Кук був призначений керівником ОУН(б) в Україні та Головним командиром УПА. Рішенням УГВР йому було присвоєно звання полковника УПА.

Протягом 1950 р. В. Кук та У. Крюченко продовжували переховуватися у селах Тернопільської та Львівської областей. В цей час підпілля діяло ще досить активно, тому В. Кук мав багато контактів з керівниками ОУН(б) різного рівня.

Влітку 1951 р. до В. Кука підпільним зв'язком прийшов член Закордонного представництва УГВР Василь Охрімович – „Грузин”. Вони обмінялися враженнями та думками про становище в Україні і за кордоном.

Зиму 1951-1952 рр. В. Кук, У. Крюченко та В. Охрімович провели у бункері в с. Курники Іваничівські⁴⁷ Тернопільської області. Підземний бункер був двохкімнатний, відносно просторий і гарно замаскований.

Влітку 1952 р. В. Кук призначив В. Охрімовича на посаду керівника Карпатського проводу ОУН(б), після чого останній відійшов на роботу у Калуський район Івано-Франківської області.

Протягом 1951-1952 рр. В. Кук завершив писати свою книгу „Колгоспне рабство”, в підборі матеріалів йому допомагала У. Крюченко.

В. Кук бачив, що підпілля ОУН(б) поступово втрачає силу, все більше підпільників гинуть, однак все ж сподівався зберегти актив організації. Він вживав заходів для підтримання контактів з керівниками підпілля. У вересні 1952 р. в криївці в лісі біля с. Кругів Золочівського району Львівської області відбулася зустріч між В. Куком та В. Галасою. Вона тривала два тижні. На ній В. Галаса прозвітував про роботу крайового проводу ОУН(б) на Північно-західних українських землях. В. Кук ознайомив В. Галасу із своєю книгою „Колгоспне рабство”, статтями У. Крюченко, документами, які привіз з-за кордону В. Охрімович.

На цій зустрічі В. Кук призначив В. Галасу своїм заступником. Після завершення зустрічі В. Галаса повернувся на Волинь, а В. Кук до свого бункеру.

У. Крюченко розповіла, що на неї з В. Куком сильне враження справили жовтневі операції МДБ у 1952 р., про справжні причини яких вони лише здогадувалися. Документи вказують, що після арешту 6 жовтня 1952 р. В. Охрімовича в руках співробітників МДБ опинилися дані про місця перебування бойовиків і кур'єрів В. Кука, кількох його бункерів та архіву. В результаті вміло організованих чекістсько-військових операцій було вбито кілька довірених осіб В. Кука, виявлено значну частину його архівів та кілька бункерів. Це погіршило і без того непросту ситуацію, оскільки В. Кук не мав нормальних умов для роботи.

⁴⁷ Так в тексті документів.

Зиму 1952-1953 рр. В. Кук, У. Крюченко та В. Порплиця – „Байда” провели в бункері в господарстві селянина Ткачука в с. Пліхів⁴⁸. За іншими даними, В. Порплиця зимував сам в окремому бункері.

Навесні 1953 р. В. Кук, У. Крюченко та В. Порплиця після виходу з бункера попрямували на зустріч до керівника Рогатинського надрайонного проводу ОУН(б) Олексія Демського – „Шувара”. Спроби зв’язатися з ним у кінці березня та на початку квітня 1953 р. виявилися невдалими. Однак з третього разу їм вдалося зустрітися неподалік с. Стратин Рогатинського району Івано-Франківської області з бойовиками О. Демського – „Лесем”, „Сірком” та „Солов’єм”. Бойовики привели В. Кука та У. Крюченко до О. Демського у ліс, який знаходився за с. Стратин. Там вони пробули протягом двох тижнів очікуючи зв’язку з керівником Букачівського районного проводу ОУН(б) „Данилом”, який ще раніше повідомив про наявність пошти від керівника Карпатського проводу ОУН(б) Василя Охрімовича та матеріалів з-за кордону для В. Кука⁴⁹. Про те, що В. Охрімович був заарештований органами МВС, В. Кук тоді ще не знав.

Зустріч з „Данилом” та його бойовиками „Орестом”, „Назаром” та „Дубком” відбулася в середині травня 1953 р. приблизно в 5 км. від місця укриття О. Демського. „Данило” повідомив В. Кука про зустріч з бойовиками В. Охрімовича. Після цього В. Кук з У. Крюченко залишився на базі „Данила” і переховувався в бункері у місцевої мешканки Ньюшки (справжні ім’я та прізвище не встановлені) в одному з навколишніх сіл, а О. Демський повернувся до місця свого укриття. В бункері у Ньюшки, яка, як помітила У. Крюченко, дуже симпатизувала „Данилу”, підпільники пробули два дні⁵⁰.

Від Ньюшки В. Кук та У. Крюченко пішли на зустріч з бойовиками В. Охрімовича у ліс біля с. Вишнів Букачівського району Івано-Франківської області. Дорога зайняла цілий день. Саме в цьому лісі 21 грудня 1951 р. загинув член Проводу ОУН Роман Кравчук – „Максим”. Зустріч відбулася, причому спочатку контакт встановлювали „Данило” та „Дубок”, а вже потім на зустріч вийшов В. Кук. Він представився, як представник Проводу ОУН(б) в Україні та наполягав на терміновій зустрічі з В. Охрімовичем⁵¹.

Згодом виявилось, що такі заходи безпеки були не даремними: зв’язкові В. Охрімовича на той час вже були залучені до співпраці органами МВС УРСР і діяли під їх контролем. На цій зустрічі В. Кука насторожило те, що В. Охрімович сам не вийшов на зустріч, а просив передати зв’язковим, що знаходиться в Карпатах. Співробітники МВС на той час діяли вже вміло, і сподівалося захопити В. Кука живим, тому спроб вбити його на цій зустрічі не робили.

Перебуваючи на Рогатинщині В. Кук мав можливість переговорити з бойовиком В. Охрімовича „Петром”, який 6 жовтня 1952 р. втік від

⁴⁸ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 116.

⁴⁹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 290-292.

⁵⁰ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 292-293.

⁵¹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 1. – Арк. 294.

переслідування чекістів і запідозрив, що В. Охрімович був тоді заарештований, хоча точних даних про це підпілля не мало.

Бойовики В. Кука ще кілька разів виходили на зустріч з бойовиками В. Охрімовича, передавали їм листи В. Кука до В. Охрімовича, але останній протягом місяця так і не з'явився на зустріч. Слід відзначити, що перебуваючи у внутрішній тюрмі МВС УРСР В. Охрімович не погодився особисто вийти на зустріч з В. Куком та допомогти чекістам захопити його.

Співставивши всі відомі йому факти, В.Кук дійшов до висновку, що В. Охрімович перебуває під контролем органів МВС УРСР.

Влітку та восени 1953 р. В. Кук та У. Крюченко переховувались на території Рогатинського району Івано-Франківської області, де базувався О. Демський і його бойовики. Тут В. Кук координував роботу місцевого підпілля, зустрічався з різними учасниками ОУН(б), зокрема, з керівником Бурштинського районного проводу Миколою Михайловичем Денегою – „Білим”. Згодом на слідстві У. Крюченко, М. Деніга та О. Демський (обидва були заарештовані в 1954 р.) вимушені були розповісти подробиці про перебування В. Кука на Рогатинщині, назвати людей, які приймали їх у себе в с. Підкамінь та інших населених пунктах⁵².

У. Крюченко постійно турбувала доля В. Кука. Вона бачила, що його підлеглі гинули одні за одним, і така сама доля невдовзі може спіткати і його. Варто відзначити, що в 1944 р. в безпосередньому розпорядженні В. Кука, як одного з керівників ОУН(б) і УПА, було понад 100 зв'язкових та довірених осіб, а в 1953 р. лише кілька.

Зиму 1953-1954 рр. В. Кук та У. Крюченко разом з бойовиками Михайлом Феніним – „Назаром” та Володимиром Задвірним – „Довбушем” провели в бункері в с. Плхів. Про його існування знали лише бойовики В. Кука – Василь Порплиця – „Байда”, Василь Кузів – „Орач” та Михайло Засць – „Зенко,,. Однак два останніх загинули 3 грудня 1952 р. під час проведення чекістсько-військової операції в с. Конюхи Козівського району Тернопільської області, а В. Порплиця – у липні 1953 р. біля с. Травотолоки.

Взимку вони читали різноманітну літературу – як радянську так і підпільну. За допомогою словника вивчали англійську мову. Крім того, В. Кук займався складанням заміток з історії ОУН(б), а У. Крюченко написала кілька невеликих оповідань – „Їхня молодість”, „Євген Мужній”, „Мати-повстанка” та інші⁵³.

На слідстві в КДБ УРСР У. Крюченко розповіла слідчим, що взимку 1953-1954 рр. прочитала книги Льва Толстого „Анна Кареніна”, „Війна і мир”, „Севастопольські оповідання”, В. Гюго „Собор Паризької богоматері”, Максима Горького „Дитинство”, „В людях”, „Мої університети”, а також різні оповідання В. Белінського, М. Достоевського, М. Бажана та інших письменників. Деякі з цих книг прочитали також В. Кук та його бойовики. Вказану літературу на прохання підпільників приносила з бібліотеки у

⁵² ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 102-106; Т. 3. – Арк. 181-198.

⁵³ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 116.

Поморянах донька утримувача бункеру – Ткачук Марія, а деякі книги ще раніше купив В. Порплиця⁵⁴.

В підпіллі ОУН(б) було заведено, що в бункері взимку люди не повинні тратити даремно час і використовувати його для навчання. Бойовики В. Кука протягом зими займалися під його керівництвом самоосвітою, вивчали історію України, географію і інші предмети. В. Кук та У. Крюченко періодично контролювали їх та з'ясовували, як вони засвоїли прочитаний матеріал⁵⁵.

Взимку 1953-1954 рр. за ініціативою У. Крюченко в бункері було організовано святкування 10-ї (або 11-ї) річниці створення УПА, переважно для того, щоб підняти настрій у бойовиків. У. Крюченко намалювала на папері знак тризуб, а В. Кук прочитав свій реферат про історію ОУН і УПА. Після цього всі мешканці бункеру заспівали кілька пісень, а в кінці – гімн „Ще не вмерла Україна”. На цьому святі в бункері також були присутні утримувач бункеру Василь Ткачук та його сестра Марія, що свідчить про високий рівень довіри підпільників до них⁵⁶.

Взагалі, за свідченнями У. Крюченко, Марія, Текля, Василь та Костянтин Ткачуки доволі часто бували всередині бункеру. Не був там лише їх батько, оскільки у зв'язку з похилим віком йому важко було туди спуститися⁵⁷.

Навесні 1954 р. В. Кук та У. Крюченко вийшли з бункера і згодом пішли на зустріч до бункеру І. Демчука – „Старого” у лісі біля с. Кругів Золочівського району Львівської області. В бункері в с. Пліхів залишилися їх окремі речі: книги, підпільна література, радіоприймач тощо⁵⁸.

23 травня 1954 р. В. Кук, У. Крюченко та їх бойовики „Назар” та „Довбуш” були заарештовані співробітниками КДБ УРСР та літаком доставлені у внутрішню тюрму КДБ УРСР в м. Києві.

Про що ж допитували слідчі У. Крюченко у в'язниці?

Питання були самі різні: щодо зв'язків В. Кука з учасниками ОУН(б) в Україні і за кордоном; підпільної діяльності ОУН(б) на Дніпропетровщині у 1941-1943 рр.; підпільних бункерів, які використовувалися в різні роки; матеріальних цінностей та складів підпілля; подробиць втечі від співробітників МДБ у кінці липня 1949 р. тощо.

Слідчі активно цікавилися, чи не знає У. Крюченко місць, де зберігаються підпільні каси та коштовності. У. Крюченко точні місця зберігання не назвала, проте не приховувала, що частина грошей Проводу ОУН(б) зберігалася у керівника Рогатинського надрайонного проводу ОУН(б) Олексія Демського – „Шувара”, а інші – у керівника пункту зв'язку Івана Демчука – „Старого”⁵⁹.

⁵⁴ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 116-117.

⁵⁵ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 117.

⁵⁶ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 117.

⁵⁷ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 118.

⁵⁸ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 107.

⁵⁹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 100-101.

Слідчі активно цікавилися, чи не знає У. Крюченко тих людей, які допомагали підпіллю. У. Крюченко під тиском слідства вимушена була назвати кількох людей, однак в цілому матеріали її справи свідчать про те, що вона з усіх сил намагалася поменше розповідати про вцілілих прихильників ОУН(б), щоб не допустити їх арешту органами державної безпеки.

Слідчі цікавилися, чи не збирався В. Кук утекти за кордон. У. Крюченко на слідстві розповіла, що у 1953 р. керівник Букачівського районного проводу ОУН(б) „Данило” розповідав В. Куку про свого знайомого, який служив Червоній армії на кордоні СРСР з Афганістаном. Кордон проходив через невелику річку, яку було дуже просто перейти і втекти за кордон. Однак В. Кук, вислухавши „Данила” та переглянувши географічну карту СРСР зробив висновок, що реалізувати такий план втечі було нереально⁶⁰.

У в'язниці з В. Куком та У. Крюченко поводитися більш-менш чемно. Г. Санніков, який був одним з тих, хто опікувався ними, відзначав, що КДБ УРСР намагався використати В. Кука та У. Крюченко. Тепер відомо нащо - для підготовки друкованих матеріалів з метою компрометації ідей ОУН(б) і УПА. У 1960 р. перед помилюванням та звільненням В. Кука примусили зробити заяву про засудження своїх поглядів, яка була оприлюднена у радянських засобах масової інформації.

Постановою Президії Верховної ради СРСР № 139/33 від 14 червня 1960 р. У. Крюченко була помилювана та звільнена від кримінальної відповідальності за свою діяльність у минулому. Постановою КДБ при Раді Міністрів УРСР від 21 червня 1960 р. слідча справа на У. Крюченко була припинена та здана до архіву, а У. Крюченко була звільнена з-під варті⁶¹. Оскільки суд її справу не розглядав, то засуджена вона не була, а отже, на початку 1990-х рр. потреби у її реабілітації не було.

Згодом В. Кук та У. Крюченко за допомогою чекістів отримали квартиру у Києві. Часи змінювалися, однак вони тривалий час постійно перебували під наглядом співробітників КДБ.

У. Крюченко померла у Києві у 1972 р. В. Кук прожив на 35 років довше.

Думається, що життєвий шлях Уляни Крюченко, як і багатьох інших українців тої епохи, свідчить: вони віддали свою молодість, сили та здоров'я боротьбі за створення Української незалежної держави. Чимало їх рідних та близьких людей постраждали, або і загинули в цій боротьбі

Хотілося б, щоб пам'ять про таких людей, як У. Крюченко та В. Кук зберігалася в майбутньому, і наш український народ пам'ятав тих, хто самовіддано, не шкодуючи себе, боровся за незалежність нашої держави.

По-різному склалася доля оточення та друзів У. Крюченко. У архівній кримінальній справі на неї збереглася інформація про репресії щодо деяких

⁶⁰ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – Арк. 187-188.

⁶¹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 4. – Арк. 195-196.

підпільників ОУН та їх помічників з числа цивільного населення, з якими вона контактувала.

Іван Ілліч Демчук виїхав з Дніпропетровська в 1943 р., і перебував у підпіллі до 1953 р., виконуючи обов'язки керівника зв'язкового пункту В. Кука та його особливо довіреної особи. Загинув 6 листопада 1953 р. в лісі біля с. Кругів Золочівського району Львівської області під час проведення спецоперації МВС з його захоплення⁶². Саме в його криївці 23 травня 1954 р. агентурно-бойова група МДБ УРСР заарештувала В. Кука та У. Крюченко.

Сестра У. Крюченко – Юлія після 1943 р. залишилася жити в Дніпропетровську. Тим не менше, час від часу вона підтримувала письмовий контакт з сестрою, про що невдовзі стало відомо співробітникам МДБ. Юлія Крюченко була заарештована 20 грудня 1950 р. На той час в неї було двоє дітей, перший син – від І. Демчука. Чекісти вимагали від неї допомогти виявити місце перебування В. Кука та У. Крюченко, однак вона хоч і дала відповідну обіцянку, але допомагати чекістам не захотіла. 18 липня 1951 р. Військовий трибунал військ МВС Дніпропетровської області засудив Юлію Крюченко її та другого чоловіка Гаркушу Олександра Наумовича до 25 років виправно-трудових таборів⁶³.

Учасниця Криворізької ланки ОУН(б) Кривошاپко-Лучко Софія Кузьмінішна була заарештована співробітниками МДБ 6 грудня 1943 р. 19 лютого 1947 р. її справу було припинено і вона звільнена з-під варті⁶⁴.

Учасники Криворізької ланки ОУН(б) Кривошاپко Людмила Михайлівна, Ганзенко Галина Данилівна, Товстогуб Сергій Федорович та Манько Валентин Григорович були заарештовані співробітниками МДБ в листопаді 1945 р. – лютому 1946 р. 5 квітня 1946 р. Військовий трибунал військ НКВС Дніпропетровської області засудив їх до 10 років виправно-трудових таборів кожного⁶⁵.

Учасниця Криворізької ланки ОУН(б) Мухіна Любов Трохимівна була заарештована співробітниками МДБ 20 вересня 1945 р. 6 червня 1946 р. Військовий трибунал військ НКВС Дніпропетровської області засудив її до 10 років виправно-трудових таборів⁶⁶.

Учасниця Криворізької ланки ОУН(б) Шишка Надія Миколаївна була заарештована співробітниками МДБ 26 лютого 1944 р. 9 серпня 1944 р. Військовий трибунал військ НКВС Дніпропетровської області засудив її до 15 років виправно-трудових таборів. Згодом строк покарання було зменшено до 10 років⁶⁷.

Учасниця Дніпропетровської ланки ОУН(б) Карпець Ніна Василівна була заарештована співробітниками МДБ 12 квітня 1944 р. 30 вересня 1944 р.

⁶² ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 70. – Арк. 145.

⁶³ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 267-269.

⁶⁴ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 256.

⁶⁵ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 259-260.

⁶⁶ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 261-262.

⁶⁷ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 280-282.

р. Військовий трибунал військ НКВС Дніпропетровської області засудив її до 10 років виправно-трудових таборів⁶⁸.

Учасниця Дніпропетровської ланки ОУН(б) Дудко Лідія Григорівна була заарештована співробітниками МДБ 20 жовтня 1944 р. 20 лютого 1945 р. її справу припинили і вона була звільнена з-під варти⁶⁹.

Учасник Дніпропетровської ланки ОУН(б) Осадченко Віктор Іванович був заарештований співробітниками МДБ 21 березня 1953 р. 8 лютого 1954 р. його справу припинили і він був звільнений з-під варти⁷⁰.

Учасники Дніпропетровської ланки ОУН(б) Хрипко Філіп Іванович, Хрипко Кузьма Іванович, Бобошко Григорій Архипович та Крюченко Феодосій Михайлович були заарештовані співробітниками МДБ в період з 6 лютого по 10 травня 1951 р. Військовий трибунал Київського військового округу засудив їх до 25 років виправно-трудових таборів кожного⁷¹.

Учасники Дніпропетровської ланки ОУН(б) Доброгорська Марія Савеліївна, Доброгорський Василь Савелійович та Шляхова Олександра Андріївна були заарештовані співробітниками МДБ в 1947 р. Військовий трибунал військ МВС Дніпропетровської області засудив їх до 10 років виправно-трудових таборів кожного⁷².

Кармелюк Михайлина Михайлівна згідно із рішенням Особливої наради МДБ СРСР від 24 червня 1950 р. разом з матір'ю Теклею була виселена на спецпоселення під нагляд органів МВС⁷³.

Сірко Марія Іванівна була заарештована співробітниками МДБ 29 травня 1947 р. 12 серпня 1947 р. засуджена до 5 років виправно-трудових таборів⁷⁴.

Скасків Галина Григорівна була заарештована співробітниками МДБ 8 липня 1948 р. Рішенням Особливої наради при МДБ СРСР від 12 березня 1949 р. була засуджена до 10 років виправно-трудових таборів. 12 травня 1953 р. строк було зменшено до фактично відбутого і вона була звільнена з ув'язнення⁷⁵.

Загоруйко Максим Григорович був заарештований співробітниками МДБ 23 серпня 1950 р. Рішенням Особливої наради при МДБ СРСР від 24 лютого 1951 р. був засуджений до 25 років виправно-трудових таборів⁷⁶.

Довгань Андрій Ілліч за допомогу У. Крюченко та іншим підпільникам ОУН(б) був заарештований органами МДБ у 1950 р. Рішенням Особливої наради при МДБ СРСР від 24 лютого 1951 р. був засуджений до 10 років виправно-трудових таборів⁷⁷.

⁶⁸ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 263-264.

⁶⁹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 265-266.

⁷⁰ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 270-271.

⁷¹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 272-273.

⁷² ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 292-295.

⁷³ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 276.

⁷⁴ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 243-244.

⁷⁵ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 249-250.

⁷⁶ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 251-252.

⁷⁷ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 252.

Гейко Ірина Антонівна була заарештована співробітниками МДБ 10 серпня 1946 р. 20-21 лютого 1947 р. військовий трибунал військ МВС Київської області засудив її до 10 років позбавлення волі⁷⁸.

Андрущак Ірина Олексіївна була заарештована співробітниками МДБ 14 липня 1950 р. 23 жовтня 1950 р. її справу було припинено і вона звільнена з-під варти⁷⁹.

Ковалик Стефанія Юліївна була виселена співробітниками МДБ на спеціальне поселення в Іркутську область згідно з рішенням Особливої наради МДБ УРСР від 14 квітня 1951 р., як член родини, яка допомагала підпіллю ОУН(б)⁸⁰.

В епоху масової реабілітації 1950-х років частина цих людей була достроково звільнена з таборів.

Окрім того, в архівній кримінальній справі на У. Крюченко збереглося кілька її власноручних свідчень українською мовою про окремі епізоди життя, написаних у в'язниці за дорученням слідчих простим олівцем на папері. Поруч є їх переклад російською мовою, зроблений співробітниками КДБ УРСР. Вони краще за все свідчать про становлення ОУН(б) в Дніпропетровську, матеріальне забезпечення підпілля, стосунки між керівниками підпілля, стосунки між В. Куком та У. Крюченко тощо. Документи написані українською мовою і публікуються без скорочень.

Документ № 1.

Власноручні свідчення У. Крюченко від 14 липня 1954 р.

Леміш, як керівний член ОУН.

Я з Лемішем познайомилася в 1942 році в Дніпропетровську і відтоді я його знаю, як керівну людину організації.

Від інших членів ОУН я тоді ж довідалася, що він на півдні України є краєвим провідником ОУН (він мені сам ніколи цього не говорив, а я від нього не питала).

Я його пізнала як людину, що вміє вірно оцінити ситуацію, в якій знаходиться і прийняти найрішучіші засоби, щоб розв'язати складні питання.

Приїхав він на південь (у м. Дніпропетровськ), коли там організації майже не було, а вірніше була слаба. І тільки як він приїхав і ще інші члени Проводу, такі, як Граб, Іванів⁸¹, Кость Білик, Лемко, а також Катерина Верещак⁸², організацію так-сяк поставили на ноги. Хоч це був надто короткий час для праці, всього неповних два роки.

До приїзду Леміша організація була вже в Кривому Розі, Дніпродзержинську і Дніпропетровську (це було мені відомо).

Перш ніж ставити працю Леміш змінив лінію організації, бо побачив, що стара (західна) до сходу не підходить. Тобто лозунг „Україна для

⁷⁸ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 253-254.

⁷⁹ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 257-258.

⁸⁰ ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 3. – Арк. 274-275.

⁸¹ Іванів – це Омелян Логущ, один з керівників ОУН(б) в Східній Україні та член Проводу ОУН.

⁸² Катерина Верещак – це Катерина Мешко, дружина О. Логуща.

українців, геть чужинців!” він відкинув, як заскорузлий і вузьконаціональний та поставив працю на ширших началах, без переслідування нац[іональних] меншин на Україні, а також включення їх у підпільну працю.

Від інших членів ОУН я чула, що на цю тему потім були гострі дискусії в Проводі ОУН. Частина з провідних людей не хотіли підтримати такої думки Леміша.

Думку, що на сході України треба опертися організації на старший елемент і елемент, що знаходиться під впливом старих національно свідомих людей Леміш також відкинув. Він сказав що з такими „стариками” ми далеко не заїдемо. Бо життя змінило Україну надто багато за 25 років радянської влади і опертя треба шукати серед молоді і „нових” людей. Навіть не звертати увагу чи то комуніст, чи комсомолец. Бо люди старих переконань не здібні збагнути, які великі зміни сталися в Україні щодо психіки народу.

Свою працю на півдні він почав від найнижчих клітин. Він насамперед порозсилав людей в терен із завданням творити організаційну сітку, а також вести, по-можливості, пропагандивну роботу.

Постійне місце перебування Леміша було в м. Дніпропетровську. Мені відома його тільки одна конспіративна квартира на вулиці Мопр (ріг Мопр і Свердловської).

В Дніпропетровськ приїздили і зв’язкові із заходу і з терену. В той час зв’язкова хата була в моїй квартирі на вулиці Комсомольській 35. Приїздили такі зв’язкові із заходу, як Орел, Дуб, Голодний, із терену приїздив східняк (якийсь поет, студент) а також Юрко-Олесь із Дніпродзержинська.

Із заходу привозили друковану літературу. Це були і пропагандивні статті і художня література західного видання (заборонена в ССРСР). Крім того якісь записки.

В Дніпропетровську Леміш мав машиністку по псевдо Маруся (із заходу), що писала підпільну літературу. Наскільки мені відомо, із підпільної літератури писали листівки а також реферати.

Також він мав людину, що робила печатки для підроблених документів, якими користувались підпільники. Це був Поет. Його німці арештували в 1943 р. і розстріляли в м. Умані. Леміш жив на підроблені німецькі документи, так як він володіє німецькою мовою.

Леміш мав і свої фінанси, що приходили частково з терену, а частково брали вмісті з фабрик. Мені відомо, що з фабрики макаронів брали на підроблені документи товари (масло, тістечка) за домовленістю директора фабрики. З Новомосковського району також брали зерно і корову, мабуть, переводили на гроші (село Знаменівка, за домовленістю голови управи Чорного. Фінансами завідував Василь-Старий⁸³. Чула від Арсена, що з інших теренів присилають гроші.

Ще в Дніпропетровську виникло питання прийняти нову програму ОУН, а також питання т.зв. „об’єднаного фронту всіх поневолених народів ССРСР”.

⁸³ Василь Старий – це Іван Демчук.

З оповідань інших Леміш був одним із ініціаторів цього разом із східняками – провідними людьми.

В 1943 році на конференції ОУН (чи на зборі, точно не знаю) прийняли нову програму ОУН.

В 1943 році з відступом німців на захід, Леміш з іншим провідними людьми виїхав в м. Умань, де тимчасово перебував, а потім виїхав на Волинь, де вже у цей час діяли відділи УПА.

На Волині він приймав участь у переговорах з мадярською делегацією. Також приймав участь у праці „конференції поневолених народів СРСР”.

На Волині з першого вигляду його приймали за східняка. Там Леміш уже їздив з т.зв. почотом, так як там була складна ситуація (німці робили облави і наскоки на села).

Відступати з німцями за кордони України Леміш не думав. Казав, що зі сходу відступали тому, щоб не було великих провалів організації, а на Волині і Галичині треба перебути фронт і лишитися на Україні.

1944-й рік Леміш перебував у лісах Волині разом з відділами УПА. Цей рік був переходовим роком з-під німецького підпілля під більшовицьке.

На Волині Леміш зустрічався з багатьма керівними людьми ОУН, а також командирами УПА. Деяких з них я знала. До таких належали: Смок⁸⁴, Іванів, Позичанюк⁸⁵, Волошин⁸⁶, Кропива, Ігор, Сергій⁸⁷, Верес⁸⁸, Ясен⁸⁹.

В той час на Волині було дуже багато східняків підпільників, та цивільних людей, що не встигли або не хотіли виїхати за кордон.

З приходом військ Червоної армії на Волині почалися репресії щодо цивільного населення, членів ОУН, як з боку ОУН(СБ), так і з боку НКВД. Щодня і щоночі горіли хати по селах, стріляли або вішали людей. Вдень НКВД робило облави і арешти, а вночі СБ палило і вішало людей за співпрацю з НКВД. Звичайно, дуже багато гинуло невинних.

Найбільше переслідування впало на східняків, як з боку СБ, так і з боку НКВД.

Тоді Леміш наказав повідсилати східняків на схід, щоб не було даремних жертв.

В 1944 році відбувся 3-й збір ОУН (про який я довідалася пізніше). В роботі збору приймав участь і Леміш, тепер мав якийсь новий пост в організації, але я не знаю який.

На Волині я з Лемешем зустрічалися періодично і тому не знаю докладніше про його роботу.

В кінці 1944 року Леміш виїхав у Галичину. У 1945-46 рр. він перебував у Підгаєччині із своєю боївкою.

В цей час сталися зміни у міжнародній ситуації. Закінчилася війна. Треба було вирішувати, як має поводитися ОУН і УПА. Організація видала

⁸⁴ Смок – це Микола Козак, керівник СБ ОУН на північно-західних українських землях у 1944-1945 рр.

⁸⁵ Йдеться про одного з керівників пропаганди ОУН(б) Йосипа Позичанюка.

⁸⁶ Йдеться про Ростислава Волошина, керівника підпілля ОУН(б) на Волині у 1943-1944 рр.

⁸⁷ Ймовірно йдеться про Михайла Степаняка.

⁸⁸ Ярослав Дудар, псевдо Верес, один з керівників підпілля на Волині.

⁸⁹ Ясен – це Микола Свистун, генерал-хорунжий УПА.

наказ переходити у підпілля, так як для УПА не було смислу існувати, як армія.

З половини 1945 року я виїхала у Львів і цілком не знаю нічого про роботу Леміша аж до 1949 року, коли я перейшла у підпілля після втечі з-під арешту МГБ.

Тоді я зустрілася з Лемешем у лісах Бережанщини. Я знала, що він є членом Проводу ОУН, але яку функцію виконує не знала.

Після смерті Чупринки я довідалася, що Леміш став Головним командиром УПА.

В 1950 році весною Леміш залишився у Бережанщині мабуть на якусь нараду (або просто на зустріч з Максимом⁹⁰), а я відійшла на постійне місце його перебування у Золочівщину до криївки у Ярославському лісі. Коли Леміш повернувся до мене, він не сказав мені, що він став на місце Чупринки⁹¹, тільки з часом я довідалася по матеріалах, які він писав і підписував, як Коваль В.

В цілому ж у 1950 році я довідалася про існування таких наказів: 1) щоб не брати більше людей у підпілля, крім тих, яким грозить арешт 2) не розправлятися з цивільним населенням за співпрацю з МГБ, а покращити конспірацію членів ОУН.

Я не знаю, коли вони (ці накази) були видані, але я про них довідалася в 1950 р.

В цей час Леміш стояв на позиції не розширювати організації, а зберегти ті кадри, які є. Він дав наказ кадрам зайнятися самоосвітою, а також щоб не нехтували книжками більшовицького видання.

В цей час тираж підпільної літератури зменшився, бо було заборонено масово розповсюджувати підпільну літературу, а роздавалося тільки серед підпільників та „своїх” людей.

Основною силою організації Леміш вважав силу тут, на землях. На закордон він дивився так, що ті люди поневолі вироджуються у зв'язку з чужим неукраїнським оточенням. Це одне. А друге, що ті люди, що довгий час живуть за кордоном не розуміють тих змін, що відбуваються в цей час у краю. І тому, як навіть вони прийдуть на Україну, щоб робити роботу, то їм треба часу на те, поки вони розберуться в обстановці.

І тому Леміш казав, що теперішнім завданням ОУН є зберегти кадри.

В час після 1949 року, коли я постійно перебувала з Лемешем, він зустрічався з такими людьми, як Кравчук⁹², Бурлан⁹³, Улас⁹⁴, Дубовий⁹⁵, Охримович⁹⁶, а також ходив на зустріч до провідника з Волині (псевдо не знаю, мабуть Орлана⁹⁷). Зустрічався з Орестом, тоді як ми зимували в

⁹⁰ Максим – це Роман Кравчук, член Проводу ОУН(б).

⁹¹ Чупринка – це Роман Шухевич, Головний командир УПА в 1943-1950 рр.

⁹² Кравчук – це Роман Кравчук, член Проводу ОУН(б).

⁹³ Бурлан – це Іван Прокопишин, член Подільського крайового проводу ОУН(б).

⁹⁴ Улас – це Іван Бей, керівник Подільського крайового проводу ОУН(б) у 1947-1951 рр.

⁹⁵ Дубовий – це Іван Литвинчук, керівник крайового проводу ОУН „Москва”.

⁹⁶ Йдеться про Василя Охримовича, члена Проводу ОУН(б).

⁹⁷ Орлан – це Василь Галаса, член Проводу ОУН(б).

Лісниках на Бережанщині, а також з Олесем⁹⁸ з Тернопільщини, тоді як ми там зимували.

В цей час в нього діяв основний зв'язок з півдня на північ, що йшов через пункти Байди-Вишневого-Дуба.

Побічний зв'язок був на Тернопільщину через Чалого до Олеся, окружного Тернопільщини. Також до Олеся на Золочівщину через Вишневого. Але ці два зв'язки перевалися в 1952 р., коли загинули люди, які тримали зв'язки.

До 1952 р. він діставав пошту як з півдня, так і з півночі. Це були записки, а також підпільна література, яку він казав переписувати на машинці, а деяку відразу віддавав до архіву, як непотрібну. Архіви зберігалися в банках у лісі закопані. Я знала про існування банки у Дуба, а також у Вишневого і в Байди. Основною банкою Леміша була банка у Дуба, так як він довіряв Старому. До банок він сам не завжди ходив. Банки час від часу переховувалися в інгуші місця, щоб не пізнати витовкання трави, або тоді, коли там робили облави і загрожувало, що знайдуть банку. Гроші йому приходили по зв'язку. Він їх віддавав до банки і тільки частину лишав при собі. Людям, що були на зв'язках, діставали від Леміша гроші на убрання і взуття, а також на інші необхідні особисті речі. Харчі організовувалися в терені. Зерно спочатку брали у магазинерів колгоспу, а потім, щоб не розконспіруватися, купували. Так само свині. Там, де ми з Лемешем перебували у криївці Вишневого у лісі, він заборонив ходити близько у села, щоб не розконспіруватися.

Пошту він приготівляв на південь або на північ сам. Записки писав олівцем на папіросному папері, частину шифрував. Приготівлення однієї пошти у нього забирало кілька днів, часами цілий тиждень. На машинці писалося тільки загальні інструкції, що не підлягали конспірації. Напр., щоб покращити конспірацію; щоб на зиму кожна підпільна група обов'язково робила базу (криївку), а не ходили по стришках цілу зиму, бо це веде до провалу; щоб в криївках не дармували, а вчилися; щоб не ходили без потреби до дівчат у селах, бо це також веде до провалу і т.п.

Сам Леміш ніколи не ходив по хатах, крім тих, у яких зимував. На зустрічі також не ходив. А якщо переходив зв'язком, то все рівно на місце зустрічі ніколи не йшов, а посилав бойовиків. Якщо, напр., приходив якийсь провідник (Бурлан найчастіше), то Леміш казав бойовикам відвести його з місця зустрічі набік і там з ним говорив.

Коли прийшов Охрімович і приніс закордонні газети, то Леміш не крився перед своїми бойовиками з цим, а давав читати. Але те, чи Охрімович відійде знову за кордон, чи лишиться в Україні, Леміш конспірував, а також конспірував те, якими шляхами Охрімович прийшов.

Від 1950 року, коли Леміш став Головним командиром УПА, він ніколи не ззивав сходинок провідників округ, надрайонів чи районів. Зустрічався він тільки з вищими провідниками і то поодиночі.

⁹⁸ Олесь – це керівник Тернопільського окружного проводу ОУН(б) у 1950-1952 рр.

В 1950 р. весною я бачила Уласа у Леміша. Ми тоді були в Бережанських лісах. Точно місце не знаю. Я тоді довідалася, що Улас працює на сході України, але де саме не довідалася. А також пошту ніколи не бачила, що Леміш готував на схід. В підпільній літературі згадувалося про Кам'янець-Подільщину і Житомирщину.

Одного разу я чула таку розмову між Бурланом і Лемішом. Бурлан, прочитавши статтю в закордонній газеті, в якій говорилося про те, що були люди в організації, які хотіли змінити назву організації, хотіли відмовитися від організаційних надбань, а починати все спочатку, від себе він сказав, що натяк на Вас. Леміш відповів, що й далі стоїть на тій позиції, бо ми, як організація вже не подібні до передвоєнної ОУН.

Бурлан був на стороні Леміша.

Від Леміша я чула, що він і Чупринка були різні люди по поглядах, і що треба великої витриманості і доброї волі, щоб полагоджувати одні чи другі справи при різних поглядах. При легших умовах підпільної праці роздори б вийшли наверх, а в таких тяжких умовах об'єднує біда і згладжує роздори.

Так само, як Леміш говорив з Охрімовичем про сварки за кордоном, то Леміш сказав: їх сюди треба, то відразу б вилікувалися від роздорів.

Про Максима-Кравчука⁹⁹ Леміш висловлювався добре. Про Полтаву¹⁰⁰ і Горнового¹⁰¹ Леміш висловлювався, як про здібних людей.

В 1952 році після зустрічі з волинським провідником Леміш мені говорив, що шкодує, що мене з ним не запізнав, так як він товариський і має східняцькі погляди. Тільки що бракує йому серйозної підготовки, як для керівника.

Про Леміша переді мною інші висловлювалися добре, але треба брати до уваги, що вони знали, що я його дружина.

Обласний Тернопільщини Олесь до Леміша ставився дуже добре. Переді мною раз висловився так, що він згоден забезпечувати криївками Леміша, щоб тільки він жив і працював без лишньої турботи.

14.7.1954 р.

*ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – 33-38 із зв.
Оригінал. Рукопис.*

Документ № 2.

Власноручні свідчення У. Крюченко від 16 липня 1954 р.

Леміш як людина.

Я познайомила з Лемешем в 1942 році. Він сам прийшов до мене на квартиру в м. Дніпропетровську на вулиці Комсомольській 35, як на

⁹⁹ Йдеться про Романа Кравчука – „Максима”, керівника ОУН(б) на ЗУЗ.

¹⁰⁰ Йдеться про Петра Федуну – „Полтаву”, керівника ГОСП ОУН(б)

¹⁰¹ Йдеться про Осипа Дякова – „Горнового”, керівника Львівського крайового проводу ОУН(б) в 1948-1950 рр.

зв'язкову хату. У мене в квартирі він зустрівся з Арсеном і говорили щось у другій кімнаті. І я зорієнтувалася, що він є якийсь провідник. Перше враження він зробив на мене, як людини серйозної.

Після відвідин моєї квартири кілька разів і зустрічі там з такими людьми, як Граб, Верещак Катерина, Іванів, Арсен, Василь-Старий, Леміш почав уникати моєї квартири. Казав, що це для конспірації. Мені зустрічі призначав на вулицях міста.

Зустрінувшись, ми йшли або в парк, або на Дніпро, чи за місто до транспортного інституту і там проводили по кілька годин. Він розказував мені про життя на Західній Україні, вчив любити волю, розказував багато прикладів з революційного життя як українців, так і чужих народів, зокрема, Ірландії, розкривав мізерність життя людини в неволі. А коли ми розходилися, завжди говорив, щоб не забувати про конспірацію і щоб я перестала ходити до своїх знайомих, щоб не забувала, що в моїй квартирі є зв'язкова хата.

Приклад конспірації показував сам мені, бо ніколи не хотів вертатися у місто разом зі мною.

Після того, як моя квартира розконспірувалася, Леміш запропонував мені від їхати в терен, зокрема в Новомосковщину. І я восени 1942 р. від'їхала в Новомосковськ. До Дніпропетровська приїжджала майже щомісяця до свого зверхника Лемка, з яким мене Леміш познайомив ще в Дніпропетровську.

Коли я приїжджала в Дніпропетровськ, я зустрічалася з Лемешем або на квартирі в моєї сестри Люби, що тоді мешкала на в[улиці] Короленка у Марка Корсуня, або просто на вулиці через Лемка, або я ходила до нього на квартиру на вулицю Мопра яку він мені показав сам, щоб коли мені його треба буде відшукати, я нікому не говорила, а приходила сама. Правда попереджав, щоб не надуживати з ходінням, бо може бути провал. Я на ту хату мало приходила.

В Дніпропетровську він почав учити російську мову. Вона йому давалася тяжко.

Як я приїжджала з Новомосковська і зустрічалася з Лемешем, то він говорив мені багато з історії України і з ідеології націоналізму. Розказував також, яке велике враження на нього зробив схід України. Доки він не був на сході, Україну уявляв таку, про яку пише Кащенко в своїх оповіданнях (садки, млинки, ставки, степи піски...), а як приїхав і глянув на міста, то зрозумів, що Україна вже не така.

Казав, що на нього велике враження зробили заводи у Дніпропетровську, де чується сила України. Також казав, що не сподівався, щоб на Україні було стільки фахівців різних галузей. Мав уявлення про Україну, як про відсталу країну, а зустрівся з іншим. Це на Леміша зробило добре враження.

В розмові зі мною Леміш подивляв жінкам-східнячкам, які так мужньо переносять здається непосильні тягарі. Де західнячки вже б плакали, східнячки усміхаються. Цю розмову визвав такий факт: зимою 1942-3 рік із

Донбасу німці евакували людей в тил. Серед евакуйованих були самі жінки і діти. Транспорт німці їх не забезпечили і вони йшли пішки з малими дітьми. Ми бачили, як одна жінка була впряжена у візок, напружений речами, а зверху сиділо двоє дітей. Жінка змучилася і стала спочивати, витягла з кишені кусок чорного хліба, дала дітям і сама їла і ще всміхалася до прохожих, що клали різні дотепи.

Леміш казав, що тільки люди, які багато пережили і витримали не одну битву у житті з бідною, здібні так поводитися.

В половині 1943 року я виїхала в Кривий Ріг і з Лемешем зовсім не зустрічалася. Зустрілися аж в Умані в листопаді 1943 р. два чи три рази. І Леміш виїхав на Волинь.

З початком 1944 р. я приїхала на Волинь в с. Дермань і зустрілася з Лемешем. Мене привезли зв'язкові на його помешкання до Бухала Дори. Тут я зупинилася.

Тепер ми дали друг другу слово бути назавжди друзями (чоловіком і жінкою). Леміш цю справу не розголошував. Знали тільки Дора, Василь-Старий і Ясен, як друг Леміша.

Леміша я пізнала, як людину сильної волі, енергійну, витривалу і великої конспірації, також як людину простого нраву. Шумного товариства не любить, воно його обтяжує. Але дружню розмову з окремими людьми любив провадити. Шику не любить, але акуратність його питомо риса. З грошима був завжди ощадний і вчив ощадності своїх підлеглих. До своїх підлеглих відносився з високою вимогливістю, але по-товариському. Напр., Степовика він один раз висварив за не так зроблену справу, але потім вони мирилися і сідали грати в шахи не як провідник і підлеглий, а як друзі. Любив правдомовність. Якщо завважить, що хтось йому збреше, він ніколи більше до нього не має повного довір'я і відчуває нехіть. Тому серед його підлеглих були люди, до яких він відносився більш формально, а були такі, що він з ними жив, як друг.

До перших належали Чабан, Байда, з ними Леміш був більш формальний. А Степовик, Муха, Борис – були його особисті друзі.

Характерною рисою Леміша була та риса, що він ніколи нікому про себе не говорив. Навіть я, як дружина, не знаю його дитинства ані юнацьких років. Я його ніколи не могла викликати на такі розмови. Від нього я про його дім нічого не довідалася. А тільки як познайомила з його сестрою Євою, я від неї довідалася дещо з його біографії. Стаючи його дружиною я не знала ні його прізвища, ні ім'я. Тільки від Єви довідалася про такі дрібниці (я його звала Юрком).

В мене про моє дитинство чи юнацькі роки він також ніколи не питав, хіба я сама йому розказувала. А як я йому розказувала, то він говорив, щоб я ніколи ні з ким про своє пережиття не ділилася, бо це не гарно. Вчив мене не розкривати своєї душі ні перед ким, бо злі люди можуть насміятися з моїх переживань і цим грубо образити мене.

Конспіратор Леміш був великий. Я, як дружина, ніколи не знала, який пост він має в організації, не говорячи про інше.

Від сестри Єви я довідалася, що Леміш народився в родині Кука Степана в м. Красному на Львівщині в 1912 р. (рік народження він мені сам казав). Батько був робітником-залізничником, а мати займалася господарством.

Леміш мав 4 брати і одну сестру. Два брати загинули за Польщі, два молодших - Филимон та Іван - були засуджені органами НКВД в 1940 р. Сестра Єва вмерла в Львові в 1946 р.

Леміш скінчив гімназію в м. Золочеві Чи ще де вчився – не знаю. Ще в гімназії він став приймати участь у революційній роботі серед студентства.

З оповідань Леміша, батьки не хотіли, щоб їхні діти займалися нелегальними справами. Вони забороняли синам виходити з дому без дозволу. Та хлопці тікали від батьків.

Леміш сидів два рази у в'язниці. В яких роках – не знаю. Хотіли його арештувати втретє та він втік з дому. Арештували молодшого брата і розстріляли.

З оповідань Леміша а також сестри Єви, він дуже давно порвав з домом. Точно рік не знаю, здається 1935 чи 1934. І батьки на нього не мали ніякого впливу.

Коли Західна Україна була зайнята радянськими військами, в 1939 р. Леміш виїхав за кордон. Перебував у Кракові. Чи ще де їздив – не знаю.

Від поліції Леміш почав критися ще за польських часів (здається 1937 рік, точно не знаю), але фактичне його підпілля почалося вже за Другої світової війни (1941 р.).

Його світогляд націоналістичний, але не вузько націоналістичний (не фашистський).

Круг заінтересувань у нього був досить широкий. Він цікавився суспільними науками, літературою, історією, географією, правом. Книжки діставав через підлеглих: чи купував, чи з бібліотек брали.

Від 1949 р., коли я з ним стала постійно перебувати, він вивчав колгоспну систему. Матеріали брав із журналів, газет, а також із звітів окремих колгоспів, що йому діставали підлеглі, крім того з оповідань колгоспників. Його цікавила ця система, як нова. Леміш намагався збагнути її недоїмки та переваги над індивідуальною системою.

Думка Леміша про колгоспи була така, що ця система тільки тоді може себе оправдати, коли буде праця 100% механізована.

Крім того, він працював над книжкою „Колгоспне рабство”. Скінчив її аж у 1952 р.

Крім того, він писав статті. Я їх назви не пам'ятаю. Одні з них – це були матеріали до 10-ти річчя УПА.

А взагалі він не має великого замилювання до писання.

Зимою він більше читав, любив слухати радіо і спати. Алкоголю не вживав, але курив.

Багато часу в нього відбирала хвороба шлунку. Коли почнеться приступ, він вже не може працювати.

До лікаря не ходив з огляду на конспірацію і обережність. Купив медичні книжки і сам вивчав хвороби шлунку. Згідно з рецептурним справочником замовляв собі ліки в аптеці. Але вони йому мало помагали. А якщо помагало, то тільки тимчасово.

Починаючи від 1950 р. ОУН йшла до упадку. Леміш це бачив. В 1952 р. організація була майже викінчена і ми з Лемешем zostалися майже без зв'язку, якщо не рахувати Шувара та Волинь через Старого-Василя.

Ми з Лемешем удвох обговорювали це питання ще в 1950 р.

Я висловила думку, чи не краще що ще лишилося вийти за кордон. Леміш сказав, що перехід за кордон є більш ризикований, ніж бути тут.

В 1953 році, коли ми були у Шувара, бойовики казали, що треба йти за кордон, але Леміш сказав, що це в наших теперішніх умовах нездійснене.

Коли Леміш вже більш-менш зорієнтувався, що Охрімович є в руках МГБ і що все сказав слідчим органам, він казав до мене, що Охрімовича повинно було МГБ прислати говорити з ним. Дорожити Охрімовичем МГБ вже немає чого, якби навіть сподівалося невдачі.

В розмові зі мною Леміш казав, що Охрімович певно прийде і скаже все, як є насправді з ним і перекаже, що хоче МГБ від Леміша.

Леміш хотів почути власну думку самого Охрімовича, як людини мудрої і такої, яка розбирається в справах.

Йти сам на МГБ Леміш не хотів, бо казав, що якщо вони мене хочуть взяти на те тільки, щоб витиснути, як цитрину, а потім розстріляти, то я й тут можу застрелитися.

Не пригадую вже що викликало в нас таку розмову, але вона мала місце. Я в Леміша запитала, як він пояснює діяльність таких людей, як академіків УССР. Вони ж в УССР, а не виїхали за кордон? Леміш сказав, що на Україні вони хоч небагато, але роблять для українського народу, а за кордоном вони змушені б були розтринькати свій талант на заробіток хліба і для України все рівно нічого не зробили б.

16.7. 1954 р.

*ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51896-ФП. – Т. 2. – 47-51 із зв.
Оригінал. Рукопис.*

ІЛЮСТРАЦІЇ

Уляна Крюченко (друга справа). Родинне фото.

Уляна Крюченко – студентка Дніпропетровського транспортного інституту.

Юрій Кук.

Параска Кук та Юрій Кук – мати та син В. Кука. Фото 1949 р.

Полковник МДБ УРСР та Юрій Кук. Фото 1949 р.

Оперативні працівники МДБ УРСР, Параска Кук та Юрій Кук. Фото 1949 р.

Син Василя Кука та Уляни Крюченко - Юрій Кук. Фото 1949 р.

«Лемеш»

35-40 лет, роста среднего (160-165) (по другим данным низкого роста.) Фигура средняя, но не плотная (по другим данным плотного телосложения). Если стоит-прямая, При ходьбе—нагибается вперед. Плечи средние (по другим данным широкоплечий), немного опущены, немного сутуловат, шея средняя, зоба и кадыка не заметно. Волос светлого шатена, зачесывает вверх с пробором на середине. Цвет глаз светлокорицевый (по другим данным голубые), размер средний. Лицо розоватое (по другим данным матовое, несколько продолговатое),—прямоугольное, не полное, лоб больше среднего, прямой, небольшое углубление на висках. Брови дугообразные, средней ширины. Нос прямой, средний, горизонтальный, не приподнят (по другим данным продолговатый с маленькой горбинкой). Рот—средний, углы рта прямые, не опущены. Губы ерелней толщины. Подбородок прямой, не широкий, не острый. Уши средние, круглые.

ОСОБЫЕ ПРИМЕТЫ: Зубы белые ровные, Два верхних передних—широкие (резко выделяются от остальных), говорит негромко, немного через нос. При разговоре спокоен, видно хорошо зубы, рот полуоткрыт. Собеседнику смотрит в глаза и слушает внимательно. Походка ровная, небольшими умеренными шагами.

Прикмети члена Проводу ОУН(б) Василя Кука — «Леміша», які поширювалися серед оперативних працівників МДБ УРСР.

У. Крюченко з підпільниками ОУН. Початок 1950-х рр.

Василь Кук та Уляна Крюченко в лісі. Початок 1950-х рр.

Василь Кук.

Зліва направо: Василь Кук, Уляна Крюченко, Юрій Кук.

Василь Кук біля Софійського собору у Києві.
Початок 1960-тих років.

Василь Кук біля Київського державного історичного музею.
Фото зроблене на початку 1960-х років.

Зустріч помилуваних радянською владою керівників ОУН(б) і УПА
після звільнення на початку 1960-х років.
Справа наліво: Петро Дужий, Василь Кук, Михайло Степаняк.

Василь Кук з газетою «Вісті з України», у якій було опубліковано повідомлення про його звільнення.

Уляна Крюченко та Василь Кук.
Фото зроблено на мосту ім. Є. Патона у Києві.

Василь Кук голосує на виборах.

Юрій Кук. Малюнок Уляни Крюченко.

Малюнок Уляни Крюченко.

Малюнки Уляни Крюченко.

Начальнику ГДА СБУ
Богданову С. М.

Довіреність

Я, Кук Юрій Васильович, дозволяю
співробітнику ГДА СБУ к. і. н.

Гуцуку Олександр Степановичу
використати матеріали АКС № 51896
на мою матір Крюченко Тетю
Никіфорівну.

25 жовтня 2008р.

Кук Ю. Кук

Дозвіл Юрія Кука на використання архівної
кримінальної справи на У. Крюченко.